Paper: Indian philosophy
(ভাৰতীয় দৰ্শন)

Class: T.D.C 2nd Semester (General)
Name: Kulsuma Parbin Ahmed

Subject: Philosophy (Unit-III)

Nyaya philosophy (ন্যায় দৰ্শন)

Q1. Discuss the Nyaya theory of perception?
ন্যায় দৰ্শনৰ প্ৰত্যক্ষৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা।

Ans:→ মহৰ্ষি গৌতম মুনি হৈছে ন্যায় দৰ্শনৰ প্ৰৱৰ্তক। ন্যায় দৰ্শন হ'ল যুক্তিৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত 'বাস্তৱবাদ' (Logical Realism)। ন্যায় দৰ্শন হ'ল আস্তিক বা বৈদিক দৰ্শন। ন্যায় দৰ্শনে বেদৰ প্ৰামাণ্য আৰু ঈশ্বৰৰ অস্তিত্ব স্বীকাৰ কৰে বাবে নৈয়াক বৈদিক দৰ্শন বুলিও কোৱা হয়।

ন্যায় দৰ্শনৰ মতে প্ৰমাণ অৰ্থাৎ জ্ঞান লাভৰ উপায় চাৰি প্ৰকাৰৰ। যেনে - ① প্ৰত্যক্ষ (Perception) ② অনুমান (Inference) ③ উপমান (Comparison) আৰু ④ শব্দ (Testimony) ন্যায় দৰ্শনত প্ৰত্যক্ষ হ'ল জ্ঞান লাভৰ অন্যতম উপায়। ন্যায় দাৰ্শনিকসকলে প্ৰত্যক্ষৰ সংজ্ঞা এনেদৰে দিছে যে-" বিষয়ৰ লগত ইন্দ্ৰিয়ৰ সংযোগৰ ফলত যি যথাৰ্থ আৰু অনিবাৰ্য্য জ্ঞানৰ উৎপত্তি হয়, সিয়েই প্ৰত্যক্ষ"।

ন্যায় দাৰ্শনিক সকলে প্ৰত্যক্ষক বিভিন্ন ভাগত ভাগ কৰা দেখা যায়। প্ৰত্যক্ষক প্ৰথমতে ① লৌকিক আৰু ② অলৌকিক - এই দুটা ভাগত ভাগ কৰা হৈছে।

(A) লৌকিক প্ৰত্যক্ষ (Ordinary perception) :-> চকু, কাণ, নাক, জিভা আৰু ছাল আদি ইন্দ্ৰিয়ৰ সহায়ত কৰা প্ৰত্যক্ষকে লৌকিক প্ৰত্যক্ষ বোলা হয়। অৰ্থাৎ লৌকিক প্ৰত্যক্ষত বিষয়ৰ লগত ইন্দ্ৰিয়ৰ লৌকিক সংযোগ ঘটে।

লৌকিক প্ৰত্যক্ষ আকৌ দুই প্ৰকাৰৰ। যেনে - (1) বাহ্য প্ৰত্যক্ষ (External perception) (2) মানস বা আন্তঃ প্ৰত্যক্ষ (Internal perception)

(1) বাহ্য প্ৰত্যক্ষ :-> চকু, কাণ, নাক, জিভা আৰু ছাল এই পাঁচটা বাহ্য ইন্দ্ৰিয়ৰ লগত বিষয়ৰ সংযোগৰ ফলত উৎপত্তি হোৱা জ্ঞানক বাহ্য প্ৰত্যক্ষ বোলে।

(2) মানস প্ৰত্যক্ষ :-> অন্তৰিন্দ্ৰিয় মনৰ লগত চিন্তা, অনুভূতি, ইচ্ছা, সুখ, দুখ ইত্যাদি মানসিক প্ৰক্ৰিয়াৰ সংযোগ জনিত জ্ঞানক মানস প্ৰত্যক্ষ বোলে।

আন এটা নীতি অনুসৰি লৌকিক প্ৰত্যক্ষক তিনিটা ভাগত ভাগ কৰা হৈছে। যেনে -

(1) নিৰ্বিকল্পক প্ৰত্যক্ষ (Indeterminate perception)
(2) সবিকল্পক প্ৰত্যক্ষ (Determinate ,,)
(3) প্ৰত্যভিজ্ঞা (Recognition)

(1) নিৰ্বিকল্পক প্ৰত্যক্ষ :-> যি প্ৰত্যক্ষত বস্তুৰ নাম, বৰ্ণ, গুণ, আকাৰ ইত্যাদি সম্পৰ্কে কোনো ধাৰণা নাথাকে তাকে নিৰ্বিকল্পক প্ৰত্যক্ষ বোলা

উদাহরণ স্বরূপে টেবিলের উপরে যখন কলম এটা প্রত্যক্ষ করি সেক্ষেত্রে কলমটির অস্তিত্ব সম্পর্কে জ্ঞান লাভ করে সেই জ্ঞানকে নির্বিকল্পক প্রত্যক্ষ বলে।

② **সবিকল্পক প্রত্যক্ষ:->** যে প্রত্যক্ষে বস্তুর নাম, বর্ণ, গুণ, প্রকার ইত্যাদি সম্পর্কে ধারণা থাকে তাকে সবিকল্পক প্রত্যক্ষ বলে। উদাহরণস্বরূপে টেবিলের উপরে যখন কলমটা সম্পর্কে প্রথমে আমি তার অবস্থিতি সম্পর্কে জ্ঞান পাই। কিন্তু পরে কলমটা ভালকে নিরীক্ষণ করিলে আমি এইটো কিসের বন এই কলম ইয়ার নাম ইত্যাদি সম্পর্কে জ্ঞান পাই।

③ **প্রত্যভিজ্ঞা:->** এটা বস্তুক বা একজন ব্যক্তিক পূর্বপরিচিত বস্তু বা ব্যক্তিরূপে প্রত্যক্ষ করাকে প্রত্যভিজ্ঞা বলা হয়। উদাহরণ স্বরূপে কোনো ব্যক্তিক প্রত্যক্ষ করি যেতিয়া কোৱা হয় "এই জনেই সেই জন ব্যক্তি যাক এবারের আগতে দেখিছিলো" তেতিয়া সেই প্রত্যক্ষক প্রত্যভিজ্ঞা বোলা হয়।

② **অলৌকিক প্রত্যক্ষ:->** বিষয়বস্তুর সৈতে ইন্দ্রিয়র সংযোগের ফলত যি জ্ঞানর উৎপত্তি হয় তাক অলৌকিক প্রত্যক্ষ বোলা হয়।

অলৌকিক প্রত্যক্ষ তিনি প্রকারর। যেনে -

1. সামান্য লক্ষণ প্রত্যক্ষ (Samanya-Laksana perception)
2. জ্ঞান লক্ষণ প্রত্যক্ষ (Jnana-Laksana perception)
3. যোগজ প্রত্যক্ষ (Yogaja perception)

① সামান্য লক্ষণ প্ৰত্যক্ষ :- যি প্ৰত্যক্ষত কোনো শ্ৰেণী বা জাতিৰ অন্তৰ্গত গোটেই বস্তু বা ব্যক্তিৰ প্ৰত্যক্ষ হয় তাক সামান্য লক্ষণ প্ৰত্যক্ষ বোলা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে — এজন মানুহক প্ৰত্যক্ষ কৰাৰ লগে লগে অনিবাৰ্যভাৱে প্ৰত্যক্ষ কৰা হয় মানুহজনৰ সাধাৰণ লক্ষণ বা ধৰ্ম মনুষ্যত্বক।

② জ্ঞান লক্ষণ প্ৰত্যক্ষ :- যি প্ৰত্যক্ষত কোনো বস্তুৰ পূৰ্বজ্ঞান সংযোগ ৰূপে কাম কৰে সেই প্ৰত্যক্ষক জ্ঞান লক্ষণ প্ৰত্যক্ষ বোলে। উদাহৰণস্বৰূপে যেতিয়া আমি বৰফ প্ৰত্যক্ষ কৰো তেতিয়া বৰফৰ শীতলতা প্ৰত্যক্ষ কৰি কওঁ যে বৰফ ঠেণ্ডা।

③ যোগজ প্ৰত্যক্ষ :- যোগী বা সিদ্ধ পুৰুষসকলে যোগ অভ্যাসৰ দ্বাৰা অলৌকিক শক্তিৰ অধিকাৰী হৈ অতীত আৰু ভৱিষ্যতৰ সকলো বস্তু সম্পৰ্কে প্ৰত্যক্ষ কৰে। যোগীসকলৰ এই প্ৰকাৰৰ প্ৰত্যক্ষ হ'ল যোগজ প্ৰত্যক্ষ।

এইদৰে ন্যায় দাৰ্শনিকসকলে প্ৰত্যক্ষক বিভিন্ন শ্ৰেণীত বিভাজন কৰিছে।